

RESEARCH OUTPUTS / RÉSULTATS DE RECHERCHE

De verjaring van periodiek weerkerende schulden herbekeken (art. 2277 B.W.)

Vuye, Hendrik

Published in:

Revue générale de droit civil belge

Publication date:

1998

Document Version

le PDF de l'éditeur

[Link to publication](#)

Citation for pulished version (HARVARD):

Vuye, H 1998, 'De verjaring van periodiek weerkerende schulden herbekeken (art. 2277 B.W.)', *Revue générale de droit civil belge*, pp. 321-338.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

De verjaring van periodiek weerkerende schulden herbekeken (artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek)

Sophie STIJNS en Hendrik VUYE

Samenvatting

Met hun studie beogen de auteurs het toepassingsgebied van de vijfjarige verjaringstermijn (art. 2277 B.W.) nader te ontleiden. Recent heeft de eerste kamer van het Hof van Cassatie immers twee arresten gevelde die moeilijk met elkaar kunnen verzoend worden. In een arrest van 6 februari 1998 (elders gepubliceerd in dit nummer) heeft het Hof immers gesteld dat de vijfjarige verjaring enkel van toepassing is op periodiek weerkerende schulden die het karakter hebben van een inkomen in hoofde van de schuldeiser, hetgeen een strikte of zelfs beperkende interpretatie inhoudt van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek. In dit arrest wordt dan ook beslist dat deze verjaring niet kan worden toegepast op periodieke schulden die de koopprijs uitmaken van goederen, zo bijvoorbeeld de vergoedingen verschuldigd voor de levering van elektriciteit. Deze beperkende interpretatie wordt eveneens voorgestaan door de meerderheid van de rechtsleer.

In een arrest van 23 april 1998 (elders gepubliceerd in dit nummer) stelt het Hof van Cassatie evenwel dat uit de wetgeschiedenis blijkt dat het toepassingsgebied van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek niet beperkend mag worden opgevat en dat deze verjaring dan ook van toepassing is op een periodiek verschuldigde betaling die zowel elementen van kapitaal als van inkomen omvat. Het Hof breekt hiermee met de klassieke beperkende interpretatie en geeft een ruime interpretatie aan het toepassingsgebied van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek.

Na een analyse van wetgeschiedenis, de ratio legis, de rechtspraak en de rechtsleer besluiten de auteurs dat het toepassingsgebied van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek niet beperkt blijft tot periodiek weerkerende schulden die het karakter hebben van een inkomen in hoofde van de schuldeiser. Vanaf het ogenblik dat een schuld periodiek is en aanleiding kan geven tot schuldaangroei in hoofde van de schuldenaar dient artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek toegepast. De vijfjarige verjaring vindt dan ook toepassing ingeval van periodieke betalingen verschuldigd voor de levering van elektriciteit, water of gas.

Résumé

Dans leur étude les auteurs tentent d'analyser en détail le champ d'application de la prescription quinquennale (art. 2277 C. civ.). La première chambre de la Cour de cassation a en effet rendu récemment deux arrêts difficilement conciliables. Dans un premier arrêt (6 février 1998), publié ailleurs dans le présent bulletin, la Cour affirme en effet que la prescription de cinq ans ne s'applique qu'aux dettes qui ont un caractère périodique et constituent pour le créancier un revenu, ce qui constitue une interprétation stricte ou même restrictive de l'article 2277 du Code civil. L'arrêt décide par conséquent que cette prescription ne peut être appliquée aux dettes périodiques qui constituent le prix d'achat de marchandises, ainsi par exemple la rétribution due pour les livraisons d'électricité. La doctrine aussi accepte majoritairement cette interprétation restrictive.

Par ailleurs, dans un arrêt du 23 avril 1998, également publié ailleurs dans le présent bulletin, la Cour de cassation affirme que les travaux préparatoires font ressortir que le champ d'application de l'article 2277 du Code civil ne peut être restreint et que cette prescription est dès lors applicable aux paiements périodiques qui sont constitués aussi bien de capitaux que de revenus. La Cour rompt ainsi avec l'interprétation restrictive classique et donne une large interprétation au champ d'application de l'article 2277 du Code civil.

Après analyse des travaux préparatoires, de la ratio legis, de la jurisprudence et de la doctrine, les auteurs en arrivent à la conclusion que le champ d'application de l'article 2277 du Code civil ne reste pas limité aux dettes périodiques qui constituent, pour le créancier, un revenu. Dès le moment où une

debt est périodique et peut donner lieu à un accroissement de dette dans le chef du débiteur, il y a lieu d'appliquer l'article 2277 du Code civil. Par conséquent la prescription quinquennale s'applique aux paiements périodiques dus pour les livraisons d'électricité, d'eau et de gaz.

I. Inleiding: tegelijk eender en anders in de recente rechtspraak van het Hof van Cassatie

In zijn *Principes de droit civil* (1878) vat François LAURENT de bespreking van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek aan met volgende vraag: "Quel est le motif de cette prescription spéciale qui joue un si grand rôle dans la pratique et qui a soulevé de si vives controverses dans la théorie?"¹ Vele jaren later begint Henri DE PAGE zijn bespreking met gelijkaardige woorden "L'article 2277 est de la plus haute importance pratique. D'autre part, il n'est point des plus précis".²

Op heden dient dezelfde vraag nog steeds gesteld en worden nog steeds dezelfde vaststellingen gedaan. Tevens mag het maatschappelijk nut van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek niet worden onderschat. Het gaat om een sociale beschermingsmaatregel³, hetgeen Henri DE PAGE terecht benadrukt: "Historiquement et rationnellement, le fondement véritable de la prescription quinquennale des revenus est le désir d'éviter l'accroissement insensible et ruineux d'une obligation périodique; d'épargner au débiteur une accumulation d'arrérages telle, qu'elle aboutirait, par négligence du créancier, à transformer un jour la charge des intérêts en celle d'un nouveau capital".⁴

Recent heeft de eerste kamer van het Hof van Cassatie twee belangrijke arresten gevelde omtrent artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek. In een arrest van 6 februari 1998 moest de eerste kamer (Franstalig) zich buigen over de vraag of jaarlijks, of op kortere termijn, betaalbare elektriciteitsfacturen onder het toepassingsgebied vallen van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek? Het Hof beantwoordt deze vraag negatief: "... sont, dès lors, exclues de cet article, les dettes qui constituent le prix de vente de marchandises, même si le contrat prévoit le paiement annuel des fournitures".

In een arrest van 23 april 1998 oordeelde de eerste kamer (Nederlandstalig) dat bij het jaar of op kortere termijn verschuldigde periodieke betalingen die een element van rente en van aflossing bevatten, onder het toepassingsgebied vallen van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek.

Op het eerste gezicht zijn beide problematieken totaal verscheidend. Maar er is meer. In het arrest van 23 april 1998 wordt gezegd dat artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek in het bijzonder beoogt termijnschuldenaars te beschermen en de schuldeiser aan te sporen tot zorgvuldigheid. Bovendien wordt daaraan toegevoegd: "... uit de wetsgeschiedenis blijkt dat de wetgever deze regeling niet beperkend heeft opgevat en niet heeft willen uitsluiten dat zij toepasselijk zou zijn wanneer de vordering mede componenten omvat die geen rente zijn of inkomen".

1. F. LAURENT, *Principes de droit civil*, XXXII, Brussel, 1878, 456, nr. 431.

2. H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité élémentaire de droit civil belge* (afgekort: *Traité*), VII, Brussel, 1956, 1168, nr. 1317.

3. Zie: Cass., 3 oktober 1994, *Pas.*, 1994, I, 794, *Arr. Cass.*, 1994, 811, *R.W.*, 1994-95, 1334, *J.L.M.B.*, 1995, 385.

4. H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité*, VII, 1169-1170, nr. 1317.

Deze interpretatie van de vijfjarige verjaringstermijn stemt grotendeels overeen met hetgeen eiser in cassatie aanvoerde in de zaak die aanleiding gaf tot het arrest van 6 februari 1998. In die zaak werd het cassatiemiddel evenwel verworpen met de overweging: "*Que le fait que la réclamation d'arriérés importants pourrait causer la ruine du débiteur ... n'est, dès lors, pas un élément déterminant dans l'appréciation du caractère périodique de la dette*". Beide stellingen of beweringen voorgestaan door de eerste kamer van het Hof van Cassatie zijn, zelfs met heel veel 'cassatie-bochtenwerk', moeilijk verenigbaar.

2. Plan

In onze bijdrage onderzoeken we vooreerst de wetsgeschiedenis en de *ratio legis* van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek, een element waar de eerste kamer, anders samengesteld, eveneens anders over oordeelt. In een tweede deel overlopen we de interpretatie die het Hof van Cassatie en de rechtsleer steeds hebben gegeven aan artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek. In een derde deel wordt de rechtspraak en de rechtsleer geanalyseerd omtrent de verhouding tussen artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek en de jaarlijks of op kortere termijn betaalbare elektriciteitsfacturen. In een afsluitend deel wordt nagegaan welke interpretatie van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek de voorkeur verdient.

3. De wetsgeschiedenis in kort bestek

Artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek gaat terug tot een Ordonnantie van Louis XII genomen in juni 1510, de "Ordonnance sur la réformation de la justice".⁵ Reeds de loutere lectuur van de Ordonnantie leert dat deze, toen reeds vijfjarige, verjaringstermijn een maatschappelijk en sociaal doel beoogt: "La plupart de nos sujets au temps présent, usent d'achats et ventes de rentes, que les aucuns appellent rentes à prix d'argent les autres rentes volantes, pensions, hypothèques ou rentes à rachat, selon la diversité des lieux et pays où se font iceux contrats, à cause desquels contrats plusieurs sont mis à pauvreté et destruction pour les grands arrérages que les acheteurs laissent courir sur eux, qui montent souvent plus que le principal, pour le paiement desquels faut vendre et distraire tous leurs biens, et tombent eux et leurs enfants en mendicité et misère ... pour ce nous désirons pouvoir à l'indemnité de nos sujets, considérans tels et semblables contrats estre odieux et à restreindre, avons ordonné et ordonnons que les acheteurs de telles rentes et hypothèques ne pourront demander que les arrérages de cinq ans ...".⁶

Deze maatschappelijke bezorgdheid vindt men eveneens terug in de parlementaire voorbereiding van de Code Napoléon.⁷ In de Memorie van toelichting

5. Art. 71, Ordonnance sur la réformation de la justice (juin 1510), in ISAMBERT, DECRUSY en ARMET, *Recueil général des anciennes lois françaises depuis l'an 420 jusqu'à la Révolution de 1789*, XI, Paris, 1827, op datum.

6. Art. 71, Ordonnance sur la réformation de la justice (juin 1510), o.c., 601.

7. Zie F. LAURENT, o.c., XXXII, 456-457, nr. 431.

stelde BIGOT-PRÉAMENEU " ... on a voulu empêcher que les débiteurs ne fussent réduits à la pauvreté par des arrérages accumulés: l'action pour demander ces arrérages au-delà de cinq années a été interdite".⁸ Uit de tussenkomst van GOUPIL-PRÉFELN blijkt dan weer dat van de schuldeiser zorgzaamheid wordt verwacht: "Le créancier est averti de ce terme fatal, et il doit se reprocher de laisser accumuler un plus grand nombre d'années..."⁹ Het belang van dit aspect mag men niet uit het oog verliezen. Voor de wetgever van 1804 bevat artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek een sanctie wegens de nalatigheid van de schuldeiser.¹⁰

Een tweede aspect verdient de aandacht. Andere tijden geven aanleiding tot nieuwe, maar toch gelijkaardige, problemen. BIGOT-PRÉAMENEU stelt uitdrukkelijk dat het toepassingsgebied van de Ordonnantie van 1510 reeds werd uitgebreid door een wet van 20 augustus 1792 "... aux arrérages de cens, redevances et rentes foncières".¹¹ De wetgever van 1804 gaat evenwel nog verder: "La crainte de la ruine des débiteurs étant admise comme un motif d'abrégier le temps de la prescription, on ne doit excepter aucun des cas auxquels ce motif s'applique. On a par ce motif étendu la prescription de cinq ans aux loyers des maisons, au prix de ferme des biens ruraux, et généralement à tout ce qui est payable par année, ou à des termes périodiques plus courts".¹² De eerste kamer (Nederlandstalig) van het Hof van Cassatie heeft dan ook een overschot van gelijk waar zij stelt, in het arrest van 23 april 1998, dat de wetgever artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek niet beperkend heeft opgevat en dat deze bepaling beoogt de termijnschuldenaar te beschermen en de schuldeiser aan te sporen tot zorgvuldigheid.

4. Opbouw van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek

Artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek heeft een gelaagde structuur. Vooreerst worden specifieke gevallen opgesomd waarvoor de wetgever uitdrukkelijk bepaalt dat ze verjaren door verloop van vijf jaar: termijnen van alijdurende renten en van lijfrenten; termijnen van uitkeringen tot levensonderhoud; huren van huizen en pachten van landeigendommen en, tenslotte, interesten van geleende sommen. Ten tweede, wordt bepaald dat eveneens verjaren door

verloop van vijf jaar: "... in het algemeen, al hetgeen betaalbaar is bij het jaar of bij kortere termijnen". Ook uit de opbouw van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek volgt dat dit artikel geenszins beperkend werd opgevat door de wetgever van 1804. Na het vermelden van een aantal bijzondere toepassingen, wordt immers uitdrukkelijk bepaald dat "... al hetgeen betaalbaar is bij het jaar of bij kortere termijnen" verjaart door verloop van vijf jaar.

5. Aard van de verjaring

In de parlementaire voorbereiding leest men over deze verjaring: "Elle n'est pas seulement fondée sur la présomption de paiement, mais plus encore sur une considération d'ordre public énoncée dans l'ordonnance faite par Louis XII en 1510".¹³ Toch is nagenoeg iedereen het er over eens dat deze verjaring geen kwijvende verjaring – dat wil zeggen gesteund op een vermoeden van betaling – is.¹⁴ François LAURENT heeft laten uitschijnen dat deze verjaring van openbare orde is, gezien haar humanitair karakter: "Le législateur a voulu éviter la ruine des débiteurs gênés: c'est un motif d'humanité, donc d'intérêt public".¹⁵ Meestal wordt evenwel aangenomen dat artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek de openbare orde niet raakt¹⁶, hetgeen inhoudt dat de rechter de vijfjarige verjaring niet ambtshalve mag opwerpen.¹⁷

6. De achterstallen van alijdurende renten en lijfrenten

De eerste hypothese vermeld door artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek betreft de achterstallen van alijdurende renten en lijfrenten. Hierbij dient benadrukt dat enkel de achterstallen onder het toepassingsgebied vallen van

8. Exposé des motifs par BIGOT-PRÉAMENEU, in P.-A. FENET, *Recueil complet des travaux préparatoires du Code civil*, XV, Osnabrück, 1968 (réimpression de l'édition de 1827), 598-599.

9. Discours prononcé par GOUPIL-PRÉFELN, in P.-A. FENET, *o.c.*, 609.

10. Zie in het bijzonder: *Pand.B.*, v° *Prescriptions de courte durée*, nr. 15: "... aussi la loi punit-elle la négligence du créancier qui laisse s'accroître la dette de manière à entraver la libération du débiteur et elle le frappe d'une déchéance de son droit dans les limites fixées par l'art. 2277"; F. LAURENT, *o.c.*, XXXII, 457, nr. 431: "... c'est surtout par un motif d'humanité et pour punir la négligence inexcusable ou coupable du créancier que le législateur a limité la prescription à cinq ans". Dit sanctionnend karakter ten opzichte van de nalatigheid van de schuldeiser vindt men eveneens terug in verschillende cassatiearresten: Cass., 2 januari 1852, *Pas.*, 1852, I, 265; Concl. Proc.-Gen. MESDACH DE TER KIELE bij Cass., 6 maart 1890, *Pas.*, 1890, I, 106, in het bijzonder 109; Concl. Proc.-Gen. MESDACH DE TER KIELE bij Cass., 27 mei 1892, *Pas.*, 1892, I, 274, in het bijzonder 275.

11. Exposé des motifs par BIGOT-PRÉAMENEU, in P.-A. FENET, *o.c.*, 599.

12. Exposé des motifs par BIGOT-PRÉAMENEU, in P.-A. FENET, *o.c.*, 599.

13. Exposé des motifs par BIGOT-PRÉAMENEU, in P.-A. FENET, *o.c.*, 598.

14. G. BELTIENS, *Encyclopédie du droit civil belge*, VI, Brussel, 1907, annotatie bij art. 2277, nrs. 1 e.v.; H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité*, VII, 1169, nr. 1317; A. KLUYSKENS, *Verbindenissen-recht*, Antwerpen, 1938, 339, nr. 249; F. LAURENT, *o.c.*, XXXII, 457 e.v., nrs. 432 e.v.; *Pand.b.*, v° *Prescriptions de courte durée*, nrs. 16 e.v.; *R.P.D.B.*, v° *Prescription en matière civile*, nrs. 568 e.v.; R. VANDEPUTTE, *De overeenkomst. Haar ontstaan, haar uitvoering en verdwijning, haar bewijs*, Brussel, 1977, 314; A. VAN OEVELEN, "Algemeen overzicht van de bevrijdende verjaring en de vervalltermijnen in het Belgisch privaatrecht", *T.P.R.*, 1987, 1790, nr. 32.

15. F. LAURENT, *o.c.*, XXXII, 457, nr. 431. In dezelfde zin: Gent, 11 april 1892, *Pas.*, 1892, II, 374; Luik, 2 maart 1933, *Jur. Liège*, 1933, 145; *R.P.D.B.*, v° *Prescription en matière civile*, nr. 570 in fine en nr. 588. Vgl. met de visie van BELTIENS die enerzijds stelt dat deze verjaring de openbare orde raakt, maar anderzijds dat de rechter ze niet ambtshalve mag invoeren (G. BELTIENS, *o.c.*, annotatie bij art. 2277, nrs. 2bis tot 2quater, nr. 4; *idem*: *Pand.b.*, v° *Prescriptions de courte durée*, nr. 15 en nr. 30).

16. R. DEKKERS, *Handboek burgerlijk recht*, I, Brussel, 1971, 878, nr. 1669, voetnoot 7; H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité*, VII, 1183-1184, nr. 1333; A. KLUYSKENS, *o.c.*, 340, nr. 249; J. PETIT, *Interest*, in A.P.R., Antwerpen, 1995, 30, nr. 34; A. VAN OEVELEN, *o.c.*, *T.P.R.*, 1987, 1794, nr. 36.

17. Zie art. 2223 B.W.; Cass., 15 maart 1877, *Pas.*, 1877, I, 281 alwaar het Hof expliciet oordeelde dat art. 2223 B.W. eveneens geldt voor de verjaring vervat in artikel 2277 B.W. In beginsel kan de verjaring slechts worden toegepast wanneer ze wordt opgeworpen (Cass., 25 september 1970, *Pas.*, 1971, I, 65, *Arr. Cass.*, 1971, 78, *R.W.*, 1970-71, 845, *J.T.*, 1971, 58, *R.C.J.B.*, 1972, 5, noot J. LINSMEAU). Raakt de verjaring evenwel de openbare orde, dan dient de rechter deze ambtshalve toe te passen (Cass., 19 maart 1891, *Pas.*, 1891, I, 94).

artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek. Het eigenlijke recht op rente verjaart slechts na verloop van de gemeenrechtelijke verjaringstermijn.¹⁸

7. De uitkeringen tot levensonderhoud

Het begrip uitkeringen tot levensonderhoud vervat in artikel 2277, alinea 2 van het Burgerlijk Wetboek wordt ruim geïnterpreteerd. Het omvat alle periodieke onderhoudsuitkeringen, ongeacht de wijze waarop deze verplichting is ontstaan, bijvoorbeeld bij overeenkomst of bij vonnis.¹⁹ Dat deze korte verjaringstermijn geldt voor uitkeringen tot levensonderhoud kan men makkelijk verantwoorden. Naarmate de tijd verstrijkt en men geen aanspraak maakt op de uitkering, versterkt het vermoeden dat men geen behoefte heeft aan de uitkering voor zijn levensonderhoud.²⁰

De vijfjarige verjaring is niet van toepassing op de rechtsvordering van de schuldeiser van een dergelijke uitkering tegen de onderhoudsplichtige en strekkende enerzijds tot vereffening en verdeling van een nalatenschap waarbij de onderhoudsplichtige betrokken is, en anderzijds tot de aanwending van zijn aandeel in de nalatenschap tot waarborg van de schuldvordering nopens het onderhoudsgeld.²¹

8. Huren van huizen en pachten van landeigendommen

Ook de rechtsvordering van de verhuurders verjaart na verloop van vijf jaar.²² Uit de door de wetgever gebruikte algemene formulering "huren van huizen en pachten van landeigendommen" dient afgeleid dat artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek van toepassing is, ongeacht de soort huurovereenkomst²³: gewone huur, handelshuur, pacht en woninghuur als hoofdverblijfplaats.^{24 25} De verjaring blijft evenwel beperkt tot de niet-geïndexeerde huurprijs, daar artikel 2273

van het Burgerlijk Wetboek uitdrukkelijk bepaalt dat de rechtsvordering van de verhuurders tot betaling van het bedrag dat volgt uit de aanpassing van de huurprijs aan de index verjaart door verloop van een jaar.²⁶

9. De interesten van geleende sommen

Artikel 2277, alinea 4 stelt tevens dat de interesten van geleende geldsommen verjaren door verloop van vijf jaren. Deze vermelding wordt evenwel ruim geïnterpreteerd. Zo neemt men aan dat zij tevens geldt voor conventionele interesten van om het even welke schuldvordering.²⁷ De meeste auteurs nemen ook aan dat artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek toepassing vindt zowel voor wettelijke, gerechtelijke als moratoire interesten^{28 29}, zelfs wanneer deze interesten in werkelijkheid een compensatoire schadevergoeding zijn.³⁰ De PAGE en DEKKERS daarentegen stellen met klem dat de vijfjarige verjaring geen toepassing kan vinden voor wettelijke en gerechtelijke interesten wanneer deze een *compensatoire schadevergoeding* uitmaken.³¹ Met betrekking tot *vergoedende interest*³² vindt artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek alvast geen toepassing, maar wel de gemeenrechtelijke verjaringstermijn³³, daar deze interest verband houdt met de omvang van de schade en aldus een geheel vormt met de toegekende hoofdsom.³⁴ Dit ligt volledig in de lijn van de cassatierechtpraak die stelt dat artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek niet van toepassing is op schadevergoedingen en dit ongeacht hun wijze van berekening.³⁵

18. H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité*, VII, 1171, nr. 1319; R. VANDEPUTTE, o.c., 312; A. VAN OEVELEN, o.c., T.P.R., 1987, 1791, nr. 33.

19. R. DEKKERS, o.c., I, 876, nr. 1667; E. LEROY, "De la condition du créancier alimentaire envers son débiteur et à l'égard des autres créanciers", J.T., 1998, 483, nr. 29; M. REGOUT-MASSON, "La prescription en droit civil", in *La prescription. Formation permanente CUP. Vol. XXIII-avril 1998*, 41; R.P.D.B., v° *Prescription en matière civile*, nr. 589; R. VANDEPUTTE, o.c., 312, voetnoot 21; A. VAN OEVELEN, o.c., T.P.R., 1987, 1791, nr. 33.

20. H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité*, VII, 1171, nr. 1320; R. VANDEPUTTE, o.c., 312; A. VAN OEVELEN, o.c., 1791, nr. 33. Zie tevens: F. LAURENT, o.c., XXXII, 464, nr. 438.

21. Cass., 24 december 1971, *Pas.*, 1972, I, 418, *Arr. Cass.*, 1972, 421.

22. Betreffende de verjaring van de rechtsvordering van de huurders tot teruggave van het te veel betaalde, zie art. 2273, al. 2 en art. 1728^{quater} B.W.

23. Hiervan dient men evenwel te onderscheiden: de vordering van 'hotelhouders' die verjaart door verloop van 6 maanden (art. 2271 B.W.) en de vordering van 'kostschoolhouders' die verjaart door verloop van een jaar (art. 2272 B.W.).

24. Zie H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité*, VII, 1171-1172, nr. 1321; M. REGOUT-MASSON, "La prescription", in *Unité et diversité du droit privé*, Brussel, 1983, 416, nr. 15 (art. 2277 B.W. is van toepassing op handelshuur); A. VAN OEVELEN, o.c., T.P.R., 1987, 1791, nr. 33.

25. Ook verplichting om in geval van ontbinding van de huur door de huurder (art. 1760 B.W.) de huurprijs te betalen gedurende de tijd die voor de wederverhuur nodig is, verjaart door verloop van vijf jaar (G. BELTIENS, o.c., annotatie bij art. 2277, nr. 46; F. LAURENT, o.c., XXXII, 467, nr. 443; *Pand.b.*, v° *Prescriptions de courte durée*, nr. 78; R.P.D.B., v° *Prescription en matière civile*, nr. 606).

26. Zie Cass., 14 mei 1992, *Pas.*, 1992, I, 798, *Arr. Cass.*, 1991-92, 856: De verjaringstermijn van de rechtsvordering van de verhuurders tot betaling van het bedrag dat volgt uit de indexaanpassingen is vastgesteld door art. 2273 B.W. en niet door de art. 1728bis en 1728^{quater} B.W.

27. Cass., 24 mei 1996, *Pas.*, 1996, I, 533, *Arr. Cass.*, 1996, 496; G. BELTIENS, o.c., annotatie bij art. 2277, nr. 53^{quater}; H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité*, VII, 1172, nr. 1322; J. PETIT, o.c., 29, nr. 34; M. REGOUT-MASSON, o.c., in *La prescription. Formation permanente CUP. Vol. XXIII-avril 1998*, 40; R.P.D.B., v° *Prescription en matière civile*, nrs. 608 e.v.; R. VANDEPUTTE, o.c., 313; A. VAN OEVELEN, o.c., T.P.R., 1987, 1792, nr. 33.

28. G. BELTIENS, o.c., annotatie bij art. 2277, nr. 59ter; A. FEITWEIS, *Manuel de procédure civile*, Luik, 1987, 290, nr. 388 (i.v.m. gerechtelijke interesten); F. LAURENT, o.c., XXXII, 471 e.v., nrs. 448 e.v.; J. PETIT, o.c., 71, nr. 71 (i.v.m. moratoire interest: de auteur situeert de discussie, maar neemt geen standpunt in), 119 e.v., nr. 131 (i.v.m. wettelijke interest), 178, nr. 187 (i.v.m. gerechtelijke interest: de auteur situeert de discussie, maar neemt geen standpunt in); R.P.D.B., v° *Prescription en matière civile*, nrs. 608 e.v.; R. VANDEPUTTE, o.c., 313; A. VAN OEVELEN, o.c., T.P.R., 1987, 1792, nr. 33.

29. Voor het onderscheid tussen deze verschillende soorten interest, zie: R. KRUTHOF, H. BOCKEN, F. DE LY en B. DE TEMMERMAN, "Overzicht van rechtspraak (1981-1992). Verbintenissen", T.P.R., 1994, 661 e.v., nr. 351.

30. In zijn voorontwerp van Burgerlijk wetboek behield F. LAURENT artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek, maar hij schreef deze ruime interpretatie van het begrip interesten in de wet in: "Les arrérages des rentes perpétuelles et viagères; ceux des pensions alimentaires; les loyers et fermages; les intérêts conventionnels, moratoires et légaux, et généralement toutes les prestations qui s'accroissent jour par jour, se prescrivent par cinq ans" (F. LAURENT, *Avant-projet de révision du Code civil*, VI, Brussel, 1885, 279, voorgestelde art. 2401).

31. H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité*, VII, 1172 e.v., nr. 1323; R. DEKKERS, o.c., I, 876, nr. 1667 en de voetnoten 6 en 7.

32. Vergoedende of compensatoire interest is een schadeoosstelling toegekend bovenop de hoofdsom.

33. J. PETIT, o.c., 169, nr. 175.

34. Cass., 4 oktober 1990, *Pas.*, 1991, I, 114, *Arr. Cass.*, 1990-91, 124, *R.W.*, 1990-91, 1034, *J.T.*, 1991, 128; Cass., 1 december 1994, *Pas.*, 1994, I, 1026, *Arr. Cass.*, 1994, 1034, *R.W.*, 1994-95, 1377, *J.T.*, 1995, 366.

35. Cass., 18 juni 1931, *Pas.*, 1931, I, 192; Cass., 23 maart 1961, *Pas.*, 1961, I, 803.

Deze ruime interpretatie is verantwoord in het licht van de algemene regel vervat in artikel 2277, alinea 4 *in fine*, namelijk dat verjaart door verloop van vijf jaar "... in het algemeen, al hetgeen betaalbaar is bij het jaar of bij kortere termijnen".³⁶ Interests worden immers in de regel op jaarbasis bepaald.³⁷

De interests die verjaard zijn, zijn diegene die reeds sedert meer dan vijf jaar vervallen zijn en niet de recenter vervallen interests, noch de te vervallen interests.³⁸ Het eigenlijke recht op interest zal pas verjaren na verloop van de gemeenrechtelijke verjaringstermijn.³⁹

10. "... in het algemeen, al hetgeen betaalbaar is bij het jaar of bij kortere termijnen"

Artikel 2277, alinea 4 *in fine* van het Burgerlijk Wetboek bevat een algemene regel die stelt dat alle periodiek wekerende schulden verjaren door verloop van vijf jaar.⁴⁰ Hieruit blijkt overduidelijk dat alle andere in artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek vermelde schulden ten titel van voorbeeld worden opgesomd.⁴¹ Tevens dient benadrukt dat de wet niet vereist dat de periodiek vervallende bedragen steeds dezelfde zijn en al evenmin dat de tussenpozen tussen de vervaldagen eenzelfde duur hebben.⁴²

11. De klassieke interpretatie: uitsluitend periodiek wekerende schulden die het karakter hebben van een inkomen

Dat artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek niet van toepassing is op niet periodiek wekerende schulden blijkt afdoende uit de tekst van het artikel. Zo

vindt de vijfjarige verjaring geen toepassing op een bedrag dat in eenmaal moet worden terugbetaald.⁴⁴

De meeste auteurs voeren, bij hun interpretatie van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek, evenwel een andere beperking in, namelijk dat de periodiek wekerende schulden het karakter moeten hebben van een inkomen in hoofde van de schuldeiser.⁴⁵ Zij oordelen dat artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek tot doel heeft te verhinderen dat een inkomen op de duur uitgroeit tot een kapitaalschuld. Deze bepaling zou dan ook niet mogen worden toegepast wanneer dit gevaar niet bestaat, zo bijvoorbeeld wanneer het om schulden gaat die op zichzelf reeds een kapitaal vormen, zelfs al gaat het om schulden die met de tijd aangroeien.⁴⁶ Dit onderscheid tussen schulden die in hoofde van de schuldeiser een inkomen, dan wel een kapitaal vormen vond tevens weerklink in de rechtspraak van het Hof van Cassatie⁴⁷ en wordt thans uitdrukkelijk bevestigd in het cassatiearrest van 6 februari 1998.

12. Rechtspraak en rechtsleer aangaande de verjaring van de vergoedingen verschuldigd voor de levering van water, gas en elektriciteit

Vele auteurs stellen dat artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek geen toepassing vindt op de prijs voor water-, gas- en elektriciteitsleveringen⁴⁸, daar er geen sprake is van één schuld die aangroeit, maar wel van verschillende schulden, namelijk één schuld per levering. Bovendien opperen zij dat deze schuld niet het karakter heeft van een inkomen, maar wel van een kapitaal. Een gelijkaardig probleem is dat van abonnements. Ook hier wordt gesteld dat dit niet onder het toepassingsgebied valt van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek daar dit niet één schuld betreft die aangroeit, maar wel zoveel schulden als er opeenvolgende abonnementen zijn.⁴⁹

Het zal niemand verwonderen dat dit standpunt door de betrokken sector wordt toegejuicht en dat heel wat van de recent omtrent deze problematiek gepubliceerde rechtspraak terug te vinden is in *Iuris*, tijdschrift uitgegeven door

36. F. LAURENT, *o.c.*, XXXII, 468, nr. 445; R.P.D.B., v° *Prescription en matière civile*, nr. 608.

37. A. VAN OEVELEN, *o.c.*, T.P.R., 1987, 1792, nr. 33.

38. Cass., 10 januari 1856, *Pas.*, 1856, I, 185, concl. Adv.-Gen. DELEBECQUE; G. BELTIENS, *o.c.*, annotatie bij art. 2277, nr. 54; F. LAURENT, *o.c.*, XXXII, 468, nr. 444.

39. Cass., 10 januari 1856, *Pas.*, 1856, I, 185, concl. Adv.-Gen. DELEBECQUE; G. BELTIENS, *o.c.*, annotatie bij art. 2277, nr. 54; F. LAURENT, *o.c.*, XXXII, 468, nr. 444; J. PETIT, *o.c.*, 30, nr. 34.

40. Cass., 26 juni 1969, *Pas.*, 1969, I, 992, *Arr. Cass.*, 1969, 1072, *J.T.*, 1969, 525, *T. Ann.*, 1973, 3; Cass. 27 februari 1995, *Pas.*, 1995, I, 218, *Arr. Cass.*, 1995, 216, *J.T.T.*, 1995, 300, *R.W.*, 1995-96, 538; Cass., 3 oktober 1994, *Pas.*, 1994, I, 794, *Arr. Cass.*, 1994, 811, *R.W.*, 1994-95, 1334, *J.L.M.B.*, 1995, 385; Cass., 15 september 1980, *Pas.*, 1981, I, 49, *Arr. Cass.*, 1980-81, 48; Cass., 27 mei 1892, *Pas.*, 1892, I, 274, concl. Proc.-Gen. MESDACH DE TER KIELE.

41. G. BELTIENS, *o.c.*, annotatie bij art. 2277, nr. 53; F. LAURENT, *o.c.*, XXXII, 461, nr. 435; *Pand.b.*, v° *Prescriptions de courte durée*, nr. 31; A. VAN OEVELEN, *o.c.*, T.P.R., 1987, 1790, nr. 32.

42. Van art. 2277 B.W. wordt afgeweken in art. 45 van de Wet van 21 juli 1921 op de ongewilde buitenbezitting van titels aan toonder. Art. 45 ontnemt aan de vennootschappen niet het recht om de bevestigende verjaring in te roepen in verband met de dividenden, interests, sommen en welke voordelen ook van de titel aan toonder, doch dit artikel kent er het voordeel van toe aan de schatkist (Cass., 13 juni 1946, *Pas.*, 1946, I, 240, *Arr. Cass.*, 1946, 221, *J.T.*, 1946, 348; zie hieromtrent H. VUYE, "Ongewilde buitenbezitting van titels aan toonder. De Wet van 24 juli 1921 als gewijzigd door de Wet van 22 juli 1991", *R.W.*, 1991-92, 983-984, nrs. 52 e.v. en de verwijzingen aldaar).

43. H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité*, VII, 1175-1177, nr. 1325; R. VANDEPUTTE, *o.c.*, 314; A. VAN OEVELEN, *o.c.*, T.P.R., 1987, 1790-1791, nr. 32. Zie tevens R.P.D.B., v° *Prescription en matière civile*, nrs. 575 e.v.; G. BELTIENS, *o.c.*, annotatie bij art. 2277 B.W., nr. 8bis.

44. Cass., 28 februari 1850, *Pas.*, 1850, I, 268; Cass., 3 oktober 1994, *Pas.*, 1994, I, 794, *Arr. Cass.*, 1994, 811, *R.W.*, 1994-95, 1334, *J.L.M.B.*, 1995, 385; het terugvorderen van het onverschuldigd betaalde is geen periodiek wekerende schuld; Cass., 27 februari 1995, *Pas.*, 1995, I, 218, *Arr. Cass.*, 1995, 216, *J.T.T.*, 1995, 300, *R.W.*, 1995-96, 538.

45. Het meest expliciet hierover zijn: G. BELTIENS, *o.c.*, annotatie bij art. 2277, nr. 53bis; H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité*, VII, 1175 e.v., nr. 1325; F. LAURENT, *o.c.*, XXXII, 460 e.v., nrs. 435 e.v. en 488 e.v., nrs. 459 e.v.; *Pand.b.*, v° *Prescriptions de courte durée*, nr. 34 en nrs. 109 e.v.; M. REGOUT-MASSON, *o.c.*, in *La prescription. Formation permanente CUP. Vol. XXIII-avril 1998*, 40; A. VAN OEVELEN, *o.c.*, T.P.R., 1987, 1790, nrs. 32 en 1792-1793, nrs. 34-35.

46. R. DEKKERS, *o.c.*, I, 876, nr. 1666 en 877, nr. 1668; A. VAN OEVELEN, *o.c.*, T.P.R., 1987, 1793, nr. 35.

47. Cass., 30 december 1847, *Pas.*, 1848, I, 169; Cass., 27 mei 1892, *Pas.*, 1892, I, 274, concl. Proc.-Gen. MESDACH DE TER KIELE; Cass., 11 februari 1897, *Pas.*, 1897, I, 92 (impliciet).

48. P. BOUWENS, "De verjaring van de vordering voor gas- en elektriciteitsverbruik en de verjaring van de strafvordering en de burgerlijke rechtsvordering wegens overtredingen op de Wet van 10 maart 1925 betreffende de elektriciteitsvoorziening en de wetten betreffende het gasvervoer en de gasdistributie", *Iuris*, 1995, 361 e.v.; R. DEKKERS, *o.c.*, I, 878, nr. 1668; H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité*, VII, 1180, nr. 1328; *Pand.b.*, v° *Prescriptions de courte durée*, nr. 134; R.P.D.B., v° *Energie électrique et gaz*, nr. 455; A. VAN OEVELEN, *o.c.*, T.P.R., 1987, 1793, nr. 35.

49. R. DEKKERS, *o.c.*, I, 878, nr. 1668, noot 1; H. DE PAGE en R. DEKKERS, *Traité*, VII, 1180, nr. 1328, noot 1.

de Juridische commissie BFE-FIGAZ. Toch is de rechtspraak – althans de gepubliceerde rechtspraak⁵⁰ – reeds lang in deze zin gevestigd. Zo bijvoorbeeld besliste de Vrederechter van Brussel reeds in een vonnis van 4 november 1886 dat de prijs verschuldigd voor het leveren van water door de stad Brussel, de prijs uitmaakt van een koop-verkoopovereenkomst en dus niet valt onder het toepassingsgebied van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek.⁵¹ Enkele decennia later oordeelde de Vrederechter van Doornik dat de vijfjarige verjaring geen toepassing vindt daar de prijs verschuldigd voor het 'stadswater' een *kapitaalschuld* is.⁵² Dezelfde redenering wordt aangehouden door de Rechtbank van eerste aanleg te Namen in een vonnis van 24 december 1935 in verband met elektriciteitsleveringen.⁵³ In een arrest van 16 november 1954 moest het Hof van beroep te Brussel uitspraak doen in een zaak waar, tussen 1936 en 1951, de teller, om technische redenen, slechts de helft van de geleverde stroom had opgemeten, hetgeen concreet werd vertaald in de toen niet onaardige som van 344.842 F. Ook in deze zaak werd geoordeeld dat artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek niet van toepassing was daar de prijs van een koop-verkoopovereenkomst een *kapitaalschuld* uitmaakt.⁵⁴ In 1983 oordeelde de Rechtbank van Eerste Aanleg te Mechelen dat de kosten van het gebruik van water en elektriciteit die in een huurcontract ten laste worden gelegd van de huurders, niet vallen onder het begrip "huren van huizen" in artikel 2277, alinea 3 van het Burgerlijk Wetboek en zonder ernstige motivering wordt daaraan toegevoegd dat het gaat om 'variabele kosten' waarop artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek niet van toepassing is.⁵⁵

Recent werden volgende casussen beslecht door de Hoven en de rechtbanken. We staan hierbij wat langer stil bij de feitelijke gegevens van iedere zaak, teneinde duidelijk te maken in welke gevallen artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek vruchteloos wordt ingeroepen tegen gas-, water- of elektriciteitsverdelers. Het Hof van Beroep te Gent moest in 1993 oordelen over een zaak waar een gasmeter werd geplaatst in 1975 en waar sedert die datum onophoudelijk werd geleverd, terwijl de facturatie volkomen afwezig bleef.⁵⁶ Ondanks het feit dat de betrokkenen opwierpen dat zij de overtuiging waren toegedaan dat de prijs van het gas begrepen was in de ingewikkelde elektriciteitsrekeningen, legt de rechter, bij volledig afwezig blijven van facturatie de verplichting op de abonnee om de gasleverancier te contacteren en deze attent te maken op de gang van zaken. In verband met artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek wordt beslist dat deze verjaring 'mogelijks' kan worden toegepast voor wat betreft de

huurprijzen van de meter in de mate dat deze vervat zitten in de afrekening. Wat het Hof bedoelt met 'mogelijks' is echter niet duidelijk, daar deze problematiek verder niet meer aan bod komt in het arrest. Voor de gasleveringen zelf wordt de toepassing van de vijfjarige verjaring uitgesloten, om reden dat het schulden betreft die telkenmale ontstaan na opeenvolgende leveringen en het dus *geen periodieke schulden* betreft. Het feit dat de hoegrootheid van de schuld in de loop der jaren aangroeit verandert daar niets aan volgens het Hof.

Iets genuanceerder oordeelt het Hof van Beroep te Brussel dat de energie-verdeler die een meter met onvoldoende vermogen installeert en deze jarenlang, in casu van 1987 tot 1994, in gebruik houdt een fout begaat.⁵⁷ Merkwaardiger is het arrest evenwel waar het stelt dat er geen oorzakelijk verband bestaat tussen de laattijdige facturatie en het door de verbruiker beweerde verlies, daar niet bewezen is dat de verbruiker de meerkost zou doorgerekend hebben aan zijn huurders. Het beroep op artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek wordt weerom van tafel geveegd met het intussen klassieke argument dat het een *kapitaalschuld* betreft.

In een zaak waar een elektriciteitsmeter werd geplaatst in 1977 die vervolgens gedurende 12 jaar slechts 10% van het reële verbruik noteerde, stelde het Hof van Beroep te Luik dat de aangestelden van de maatschappij een fout hadden begaan.⁵⁸ Verder stelt het Hof dat er geen reden voor handen is die maakt dat de abonnee deze fout had moeten achterhalen en dat deze abonnee ongetwijfeld schade lijdt daar hij anders zijn elektriciteitsverbruik zou gerationaliseerd hebben, hetgeen hij niet heeft gedaan in het licht van de 'gunstige prijs' vermeld op de facturen die hem werden toegestuurd. Om de schade te beoordelen wordt een expert aangesteld. Het argument dat, krachtens artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek, verjaring was ingetreden wordt echter verworpen door het Hof daar de tussentijdse facturen, gevolgd door een jaarafrekening, slechts gelden als voorschotten van een koopprijs. Ook het Hof van Beroep te Bergen stelt dat de cliënt niet moet geacht worden te achterhalen dat slechts 1/10 van het reële verbruik wordt aangerekend en aanvaardt dat de cliënt schade lijdt daar hij niet langer voor de betrokken jaren een beroep kan doen op overheids-subsidies.⁵⁹ Het beroep op de vijfjarige verjaring wordt evenwel afgewezen. In gelijkaardige zin oordeelde de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel in een vonnis van 13 juni 1994.⁶⁰ Een bekende elektriciteitsmaatschappij leverde energie aan een bejaardentehuis van het O.C.M.W. van Watermaal-Bosvoorde tussen 1981 en 1986. Nadien werd maar liefst 8.411.531 F gevorderd van het O.C.M.W., daar bleek dat gedurende al die jaren slechts 1/10 van het reële verbruik was aangerekend. In de lijn van het arrest van Luik stelt de rechtbank dat de elektriciteitsmaatschappij een fout beging en dat het O.C.M.W. schade heeft geleden daar het niet de gelegenheid heeft gehad om zijn elektriciteitsverbruik te rationaliseren. Met betrekking tot de verjaring volgt de rechtbank evenwel de klassieke interpretatie van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek. Daar het gaat om rechtsvorderingen van *kapitalen die uit verschillende kopen*

50. In een niet gepubliceerd vonnis van Rb. Leuven, 17 december 1991, A.R. 41.411 werd geoordeeld dat er geen verschil is tussen de maandelijkse huurschuld van een woning en de maandelijkse schuld van elektriciteit (geciteerd door P. BOUWENS, o.c., *Juvis*, 1995, 367, voetnoot 10).

51. Vred. Brussel, 4 november 1886, *Pas.*, 1886, III, 372.

52. Vred. Doornik, 19 mei 1914, *T. Vred.*, 1914, 439.

53. Rb. Namen, 24 december 1935, *Pas.*, 1936, III, 161, in voetnoot wordt gesteld dat het vonnis bevestigd werd door een arrest van het Hof van Beroep te Luik van 10 juni 1936.

54. Brussel, 16 november 1954, *Pas.*, 1956, II, 51.

55. Rb. Mechelen, 29 maart 1983, *Pas.*, 1983, III, 59, *Rec. gen. enr. not.*, 1985, 344 en verkeerdelijk in *R.W.*, 1984-85, 274 met als datum 29 mei 1983. In het vonnis wordt verwezen naar Luik, 6 augustus 1879, *Pas.*, 1880, II, 176 dat eveneens handelt over onderhoudsverplichtingen van de huurder.

56. Gent, 5 maart 1993, *Juvis*, 1994, 186.

57. Brussel, 15 november 1994, *Juvis*, 1995, 377.

58. Luik, 11 mei 1995, *Juvis*, 1995, 455.

59. Bergen, 8 februari, *Juvis*, 1994, 183.

60. Rb. Brussel, 13 juni 1994, *Juvis*, 1995, 383.

zijn ontstaan is de gemeenrechtelijke en niet de vijfjarige verjaring van toepassing.

Samenvattend kan men stellen dat de rechtspraak om twee redenen weigert artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek toe te passen op leveringen van gas, water, en elektriciteit⁶¹: (a) de prijs verschuldigd voor de leveringen van elektriciteit en gas is een kapitaalschuld en (b) de schuld is niet periodiek daar het gaat om opeenvolgende leveringen die niet voortvloeien uit eenzelfde schuld. Verder is de rechtspraak evenwel niet willen gaan. Zo bijvoorbeeld werd voor het Hof van Beroep te Bergen ingeroepen dat, daar de vergoedingen verschuldigd voor de leveringen van energie niet onder het toepassingsgebied vallen van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek, de interesten verschuldigd wegens laattijdige betaling evenmin verjaren na verloop van vijf jaar. Deze stelling werd evenwel niet weerhouden door het Hof van beroep dat terecht oordeelde dat artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek van toepassing is op de bij overeenkomst bepaalde interesten van om het even welke schuld.⁶²

13. Het cassatiearrest van 6 februari 1998: een bevestiging van de klassieke interpretatie

In een niet-gepubliceerd arrest van 30 januari 1996 heeft het Hof van Beroep te Luik bovenvermelde klassieke interpretatie herhaald in een nieuwe zaak omtrent elektriciteitsrekeningen: de betrokken maatschappij was gedurende tien jaar 'vergeten' om de meter op te nemen.

In het cassatiemiddel wordt evenwel een andere interpretatie van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek voorgestaan. Volgens eiser in cassatie is de vijfjarige verjaring van toepassing op *alle* periodieke schulden hetgeen blijkt uit de algemene formulering van artikel 2277, alinea 4 van het Burgerlijk Wetboek. Tevens wordt verwezen naar de bedoeling van deze wetsbepaling, namelijk de schuldenaar behoeden voor een te grote financiële last die ontstaat uit de ophoping van periodieke schulden.

In zijn conclusie stelt Advocaat-generaal DE RIEMAECKER⁶³ weliswaar vast, met verwijzing naar de memorie van toelichting van BIGOT-PRÉAMENEU, dat de wetgever een ruime draagwijdte wenste te geven aan artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek.⁶⁴ Hij geeft ook toe dat alinea 4 bijzonder ruim geformuleerd is.⁶⁵ Maar uit geen van beide vaststellingen trekt de Advocaat-generaal enig rechtsgevolg. Verwijzend naar het feit dat rechtsleer en rechtspraak de klassieke visie aanhangen en naar het cassatiearrest van 27 mei 1892 – waarvan hij bovendien stelt dat het slechts *impliciet* de klassieke interpretatie aanhangt – bevestigt hij de *beperkende* interpretatie van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek.

Het Hof van Cassatie zal de visie van Advocaat-generaal DE RIEMAECKER

61. Zie P. BOUWENS, o.c., *Juvis*, 1995, 361 e.v.

62. Bergen, 17 december 1991, *Pas.*, 1992, II, 8.

63. De conclusies van Advocaat-generaal DE RIEMAECKER werden gepubliceerd in *J.T.*, 1998, 403 e.v.

64. Concl. Adv.-Gen. DE RIEMAECKER, *J.T.*, 1998, 403.

65. Concl. Adv.-Gen. DE RIEMAECKER, *J.T.*, 1998, 405.

bijtrede en voor het eerst in alle duidelijkheid het toepassingsgebied van de vijfjarige verjaring beperken: "Attendu qu'il résulte des termes employés que "tout ce qui est payable par année ou à des termes périodiques plus courts" doit s'apparenter aux dettes d'arrérages de rentes, de loyers et d'intérêts des sommes prêtées, c'est-à-dire revêtir un caractère de dettes assimilées à des revenus, par opposition à une dette de capital".

Is deze interpretatie een juridische evidentie? Geenszins, hetgeen reeds op sluitende wijze blijkt uit volgende passage uit de conclusies van het Openbaar ministerie: "... car ainsi que je viens de le développer, la justification de la disposition finale de l'article 2277 du Code civil telle qu'elle apparaît de l'exposé des motifs, à savoir la crainte de la ruine des débiteurs, liée à la rédaction de cette disposition en termes généraux, conduit légitimement à des analyses divergentes".⁶⁶ Met andere woorden Advocaat-generaal DE RIEMAECKER geeft ridderlijk toe dat andere interpretaties van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek mogelijk zijn en zij evenzeer steun vinden in de wet.

14. De ware draagwijdte van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek

De aanhangers van de klassieke visie waarbij wordt voorgehouden dat artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek enkel van toepassing is op periodiek weerkerende schulden die het karakter hebben van een inkomen beweren, zij het zelden expliciet, dat deze interpretatie van artikel 2277, alinea 4 *in fine* van het Burgerlijk Wetboek gerechtvaardigd is in het licht van de andere hypothesen opgesomd door het wetsartikel. LAURENT is hier het duidelijkst: "En nous écartant du texte pour l'expliquer par l'esprit de la loi, nous ne sommes pas infidèle à la règle d'interprétation que nous avons suivie dans tout le cours de ce long travail; à vrai dire, nous interprétons le texte par le texte; les exemples ou applications que l'article 2277 donne de la règle générale qu'il pose servent à interpréter cette règle, et l'esprit de la loi vient à l'appui de cette interprétation".⁶⁷ Ook het cassatiearrest van 6 februari 1998 hangt deze interpretatietechniek aan.

Volgt deze beperkende interpretatie wel zo vanzelfsprekend uit de wetsbepaling zelf? Een dergelijke beperking zit onzes inziens geenszins vervat in artikel 2277, alinea 4 van het Burgerlijk Wetboek alwaar deze bepaling enkel stelt "... in het algemeen, al hetgeen betaalbaar is bij het jaar of bij kortere termijnen"? Beweren dat artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek enkel van toepassing is op schulden die een karakter van een inkomen hebben vergt toch enige fantasie bij de lezer van deze wetsbepaling. Men leest gewoon wat er niet staat.

Dat de rechtsleer met een duidelijke eensgezindheid dit onderscheid tussen inkomensschuld en kapitaalschuld doorvoert, is geen doorslaggevend argument. De meeste auteurs nemen deze beperkende interpretatie immers over uit oudere geschriften zonder er te blijven bij stilstaan of over na te denken. Nagenoeg enkel de exegeet François LAURENT beseft het bijzondere van de beperkende interpretatie – namelijk het invoeren van een beperking die niet in de wet is

66. Concl. Adv.-Gen. DE RIEMAECKER, *J.T.*, 1998, 405.

67. F. LAURENT, o.c., XXXII, 462-463, nr. 435.

vermeld – en verklaart dan ook uitvoerig zijn interpretatie van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek. Deze auteur geeft loyaal toe dat de tekst van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek door de wetgever dermate ruim werd geformuleerd dat ook periodiek weerkerende kapitaalschulden onder het toepassingsgebied vallen van deze verjaring: “... la dette d'un capital n'a rien de commun avec les prestations périodiques de l'article 2277, lequel suppose un capital produisant des prestations qui servent de revenus au créancier. Cependant si l'on se tenait à la lettre du texte, il faudrait appliquer la prescription quinquennale, puisque la dette est payable par année”.⁶⁸ En tot driemaal toe herhaalt LAURENT dat, gezien de tekst van de wet niet strookt met de bedoeling van de wetgever – maar is dit wel zo?⁶⁹ – men zich veeleer dient te richten naar de bedoeling van de wetgever die enkel zou gericht zijn op inkomenschulden.⁷⁰ LAURENT wringt zich in allerlei bochten om toch maar te trachten uit te leggen waarom hij afwijkt van zijn gouden interpretatieregels: de wet en niets dan de wet.⁷¹

Zoals we nochtans hoger hebben aangetoond strookt deze beperkende interpretatie evenmin met de bedoeling van de wetgever.⁷² In de parlementaire voorbereiding wordt geen gewag gemaakt van een onderscheid tussen inkomens- en kapitaalschulden. De tussenkomst van BIGOT-PRÉAMENEU wijst er bovendien op dat artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek ruim dient geïnterpreteerd: “La crainte de la ruine des débiteurs étant admise comme un motif d'abréger le temps de la prescription, on ne doit excepter aucun des cas auxquels ce motif s'applique. On a par ce motif étendu la prescription de cinq ans aux loyers des maisons, au prix de ferme des biens ruraux, et généralement à tout ce qui est payable par année, ou à des termes périodiques plus courts”.⁷³

Vervolgens lijkt het ons toch bijzonder merkwaardig dat men bij de interpretatie van een maatregel die dient om de schuldenaar te beschermen, gaat verwijzen naar een onderscheid dat betrekking heeft, niet op de schuldenaar, maar wel op de schuldeiser: is de schuld in hoofde van de schuldeiser een inkomen of een kapitaal? Dit raakt kant noch wal. De termijnschuldenaar van een periodieke kapitaalschuld kan bovendien op dezelfde wijze geconfronteerd worden met een te grote financiële last die het gevolg is van een opeenhoping van de periodieke schulden als de termijnschuldenaar van een periodieke inkomenschuld. M.a.w., het onderscheid is niet redelijk verantwoord met het oog op het doel dat de wetgever wenst te bereiken, met name de bescherming van de termijnschuldenaar.

Verder dient de vraag gesteld wat nu eigenlijk het verschil is tussen kapitaal- en inkomenschulden? Wanneer men bijvoorbeeld stelt dat vergoedingen verschuldigd voor leveringen van water, gas of elektriciteit op zich een kapitaal uitmaken, meent men dan echt dat de schuldeisers van deze vergoedingen daar geen inkomensverwerving mee op het oog hebben? Het onderscheid tussen

kapitaal en inkomen is in deze context volkomen artificieel. Men kan toch moeilijk anders dan vaststellen dat het hier om gemengde schulden gaat nu de verdeler zowel inkomen als kapitaal factureert?

Tevens hebben we erop gewezen dat de vijfjarige verjaringstermijn in ons Burgerlijk Wetboek werd ingeschreven met de uitdrukkelijke bedoeling om de schuldeiser aan te zetten tot zorgvuldigheid.⁷⁴ De schuldeiser krijgt een zorgvuldigheidsverplichting, hij moet beletten dat zijn schuldenaar voor een hoge financiële last komt te staan door hun beider onzorgvuldigheid. Op zich is dit een logische regel: diegene die er het meeste belang bij heeft dat de schuld betaald wordt, dient te waken over haar betaling. Door evenwel artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek beperkend te interpreteren worden sommige schuldeisers veeleer aangezet tot onzorgvuldigheid, hetgeen treft wordt geïllustreerd door sommige voorbeelden uit de hoger weergegeven rechtspraak omtrent de verjaring van de vergoedingen verschuldigd voor leveringen van water, gas of elektriciteit. Hoe kan men in deze tijden van schuldbemiddeling toelaten dat de last en de gevolgen van de onzorgvuldigheid van de leverancier gelegd worden op de schouders van de schuldenaar?

Ook in de recente Franse rechtsleer wordt gepleit om de klassieke interpretatie van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek te verlaten. Zo schrijft Lucienne TOPOR in het gezaghebbende “*Revue trimestrielle de droit civil*”: “Malgré l'autorité qui s'attache à l'opinion des jurisconsultes qui ont défendu la solution contraire, il est permis de penser que rien ne permet d'affirmer que seules les prestations périodiques ayant le caractère de ‘revenus’ soient visées par l'article 2277 du Code civil”.⁷⁵ Ook deze auteur verwijst naar de algemene bewoordingen van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek en het feit dat schulden die het karakter hebben van een kapitaal evenzeer kunnen aangroeien als schulden die het karakter hebben van een inkomen.⁷⁶

Tenslotte kan ook de vraag gesteld worden of de klassieke interpretatie van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek wel te verzoenen valt met de artikels 10 en 11 van de Grondwet?⁷⁷ De termijnschuldenaars worden immers opgedeeld in twee categorieën waarvan de ene categorie onderworpen is aan de dertigjarige

74. Zie Cass., 2 januari 1852, *Pas.*, 1852, I, 265; *Concl. Proc.-Gen.* MESDACH DE TER KIELE bij Cass., 6 maart 1890, *Pas.*, 1890, I, 106, in het bijzonder 109.

75. L. TOPOR, “La notion de créance à caractère périodique au sens de l'article 2277 du Code civil”, *Rev. Trim. Dr. Civ.*, 1986, 22, nr. 40.

76. Tevoren had Jean RADOUANT reeds voorzichtig gesuggereerd dat art. 2277 B.W. best toepassing zou vinden in alle gevallen waar het gevaar voor schuldaangroei bestaat (Noot bij Cass. fr., 12 juli 1928, *D.P.*, 1929, I, 17 e.v., in het bijzonder 19).

77. Men kan deze situatie alvast vergelijken met de arresten van het Arbitragehof omtrent art. 26 V.T.Sv.: Arbitragehof, 21 maart 1995, nr. 25/95, *A.A.*, 1995, 377; Arbitragehof, 12 juli 1996, nr. 51/96, *A.A.*, 1996, 649; Arbitragehof, 14 oktober 1997, nr. 61/97, *A.A.*, 1997, 897; *add.*: Arbitragehof, 19 februari 1997, nr. 8/97, *A.A.*, 1997, 105 (over de werking in de tijd van het arrest nr. 25/95). Zie tevens, in verband met de vijfjarige verjaring van de schuldvorderingen ten laste van de staat: Arbitragehof, 15 mei 1996, nr. 32/96, *A.A.*, 1996, 421; Arbitragehof, 17 december 1997, nr. 75/97, *A.A.*, 1997, 1048). In het arrest van 18 maart 1997 (nr. 13/97, *A.A.*, 1997, 157) kwam art. 2277 B.W. reeds aan de orde alwaar het Arbitragehof partijen uitnodigde om een aanvullende memorie in te dienen omtrent de verantwoording van het bestaan van een specifieke verjaringstermijn in de Arbeidsovereenkomstenwet en dit geplaatst tegenover art. 2262 B.W. en art. 2277 B.W. Hierbij formuleerde het Hof tevens volgende vraag: “Mag die laatste termijn (= art. 2277 B.W.) worden geacht in overeenstemming te zijn met het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel?” (zie A.10.1 voor het antwoord van de Ministerraad). Het arrest zelf is evenwel niet ingegaan op de problematiek van art. 2277 B.W.

68. F. LAURENT, o.c., XXXII, 461, nr. 435; *idem*: *Pand.b.*, v° *Prescriptions de courte durée*, nr. 33.

69. Onder nr. 3 zijn wij alvast tot het besluit gekomen dat de wetgever bewust gewild heeft aan art. 2277 B.W. een zo ruim mogelijk toepassingsgebied te geven. M.a.w., de ruime formulering van art. 2277 B.W. strookt o.i. volkomen met de wil van de wetgever.

70. F. LAURENT, o.c., XXXII, 460-463, nr. 435.

71. F. LAURENT, o.c., XXXII, 460-463, nr. 435; vgl. *Pand.b.*, v° *Prescriptions de courte durée*, nr. 33.

72. Zie onder nr. 3.

73. Exposé des motifs par BIGOT-PRÉAMENEU, in P.-A. FENET, o.c., 599.

verjaring (art. 2262 B.W.)⁷⁸ en de andere categorie aan de vijfjarige verjaring (art. 2277 B.W.). Bestaat er wel een objectieve en redelijke verantwoording voor het verschil in behandeling tussen beide soorten termijnschuldenaars? Is het onderscheid tussen inkomensschulden en kapitaalschulden wel een objectief criterium dat redelijk verantwoord is? Bestaat er wel een redelijk verband van evenredigheid tussen de aangewende middelen en het beoogde doel? Dat het antwoord van het Arbitragehof positief zal zijn op de gestelde vragen lijkt ons geenszins zeker te zijn. Dit betekent evident niet dat artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek niet te verzoenen valt met de artikels 10 en 11 van de Grondwet, maar wel dat de klassieke interpretatie ongrondwettelijk is, terwijl een ruime interpretatie wel in overeenstemming is met de Grondwet. Zoals men weet stelt de Waleffe-doctrine⁷⁹ dat wanneer een wet zich leent tot meerdere interpretaties, waarvan één interpretatie die conform is aan de Grondwet en één interpretatie die niet in overeenstemming kan gebracht worden met de Grondwet, de grondwetsconforme interpretatie zich opdringt.

15. Het cassatiearrest van 23 april 1998: de klassieke interpretatie in vraag gesteld

Het cassatiearrest van 23 april 1998 handelt over de terugbetaling van een lening waarbij de schuld van in het begin in vaste bedragen werd gesteld, waarin elementen van kapitaal en interesten zijn vermengd. Het Hof van Beroep te Gent had geoordeeld dat dergelijke terugbetalingen vallen onder het toepassingsgebied van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek en vastgesteld dat verjaring was ingetreden.⁸⁰ Eiser in cassatie hanteert de klassieke visie en roept in dat artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek tot doel heeft een gestadig en ongemerkt aangroeien van periodiek weerkerende schulden, die het karakter hebben van een inkomen, te vermijden. Wanneer het gevaar niet bestaat dat een inkomen op de duur tot een kapitaalschuld uitgroeit, dan vindt – volgens eiser in cassatie –, artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek geen toepassing. Bijvoorbeeld is dit het geval wanneer de schulden op zichzelf reeds een kapitaal uitmaken, al groeien ze met de tijd wel aan⁸¹.

78. Deze gemeenrechtelijke verjaringstermijn zal waarschijnlijk eerstdaags worden gewijzigd (zie Wetsontwerp tot wijziging van sommige bepalingen betreffende de verjaring, *Parl. doc.*, Kamer, Z. 1997-98, 1087/13-96/97). De zakelijke rechtsvorderingen blijven onderworpen aan de dertigjarige verjaringstermijn (voorgestelde art. 2262 B.W.) terwijl de persoonlijke vorderingen in beginsel verjaren na verloop van 10 jaar, behoudens de rechtsvorderingen tot vergoeding van schade op grond van buitencontractuele aansprakelijkheid die aan bijzondere regels wordt onderworpen (voorgestelde art. 2262bis, § 1).

79. Cass., 20 april 1950, *Pas.*, 1950, I, 560, concl. Proc.-Gen. CORNIL, *Arr. Cass.*, 1950, 517.

80. Sommige Belgische auteurs hadden zich reeds over deze problematiek gebogen. Zo werd gesteld dat wanneer de verschuldigde periodieke betaling een element van aflossing en van rente bevat, de interest bij het kapitaal werd geïntegreerd. Dit betekent dat het lot van de interest hetzelfde zal zijn als van het kapitaal: niet art. 2277, maar wel aan de gemeenrechtelijke verjaringstermijn (*R.P.D.B.*, v° *Prescription en matière civile*, nr. 653). Deze visie wordt evenwel verworpen door het Hof van Cassatie in het arrest van 23 april 1998.

81. Het cassatiemiddel neemt nagenoeg woordelijk een passage over uit de bijdrage van VAN OEVELEN, namelijk net die passage waar in bovenvermelde rechtspraak omtrent de vergoedingen voor gas-, water- en elektriciteitsleveringen vaak wordt naar verwezen om de vijfjarige verjaring te verwerpen (o.c., *T.P.R.*, 1987, 1793, nr. 35). Het cassatiemiddel wordt evenwel verworpen.

Dit cassatiemiddel, dat volkomen in overeenstemming is met de traditionele beperkende interpretatie van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek, wordt evenwel verworpen door het Hof van Cassatie. Terecht wordt geoordeeld dat artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek beoogt de termijnschuldenaar te beschermen⁸² en de schuldeiser aan te sporen tot zorgvuldigheid.⁸³ Het Hof voegt daaraan toe dat uit de wetsgeschiedenis blijkt dat de wetgever deze regeling niet beperkend heeft opgevat. Het besluit volgt logisch uit voormelde vaststellingen: de korte verjaring is eveneens van toepassing wanneer de bij het jaar of een kortere termijn verschuldigde periodieke betaling een element van aflossing en een element van rente bevatten.

16. Besluit: hangt er elektriciteit in de lucht?

Het cassatiearrest van 23 april 1998 dient volkomen bijgetreden. Terecht heeft de eerste kamer (Nederlandstalig) van het Hof van Cassatie bewust gebroken met een interpretatie die geen enkele steun vindt in de wettekst, noch in de parlementaire voorbereiding en die bovendien indruist tegen de *ratio legis* van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek.

Toch zijn alle vraagtekens niet weggeveegd. In het arrest van 6 februari 1998 heeft de eerste kamer (Fransstalig) immers nog net de klassieke beperkende interpretatie bevestigd. Dergelijke manifest verdeelde rechtspraak van de eerste kamer van het Hof van Cassatie is waarschijnlijk een unicum. Gezien de grote belangen die voor sommige schuldeisers op het spel staan zal het voor elkeen wel duidelijk zijn dat het laatste woord nog niet is gezegd. Beide cassatiearresten zullen aan flarden worden geciteerd in de conclusies van consumenten en distributeurs.

Past men de leer van het cassatiearrest van 23 april 1998 toe op de vergoedingen verschuldigd voor leveringen van gas, water en elektriciteit, dan kan men onzes inziens moeilijk anders dan besluiten dat deze verjaren na verloop van vijf jaren.

Vermoedelijk zal men thans nog trachten voor te houden dat de schuld "niet periodiek" is daar het gaat om opeenvolgende leveringen die niet voortvloeien uit eenzelfde schuld. Dit argument kan evenwel makkelijk ontkracht worden. Artikel 2277, alinea 3 van het Burgerlijk Wetboek onderwerpt immers de huurgelden aan de vijfjarige verjaring en dit zonder enige verdere beperking. Ook bij huur gaat het evenwel niet noodzakelijk om opeenvolgende vergoedingen die voortvloeien uit eenzelfde schuld. Wanneer bijvoorbeeld een huur van een maand wordt gesloten en deze vervolgens maandelijks wordt verlengd, dan ontstaan er evenveel verschillende schulden als er huurcontracten zijn en toch blijft artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek van toepassing. Met andere woorden, de toepassing van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek vereist geenszins dat de opeenvolgende vergoedingen voortvloeien uit eenzelfde

82. Zie reeds Cass., 3 oktober 1994, *Pas.*, 1994, I, 794, *Arr. Cass.*, 1994, 811, *R.W.*, 1994-95, 1334, *J.L.M.B.*, 1995, 385.

83. Zie reeds Cass., 2 januari 1852, *Pas.*, 1852, I, 265; Concl. Proc.-Gen. MESDACH DE TER KIELE bij Cass., 6 maart 1890, *Pas.*, 1890, I, 106, in het bijzonder 109; Concl. Proc.-Gen. MESDACH DE TER KIELE bij Cass., 27 mei 1892, *Pas.*, 1892, I, 274, in het bijzonder 275.

schuld. Het volstaat dat periodiek gelijkaardige vergoedingen verschuldigd zijn aan eenzelfde schuldeiser en hierdoor een gevaar van schuldopeenhoping ontstaat. Uiteindelijk zal het de feitenrechter zijn die soeverein oordeelt of de schuld al dan niet een periodieke schuld is als bedoeld door artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek.⁸⁴ Bovendien lijkt het ons dat specifiek met het oog op leveringen van elektriciteit, water en gas men toch wat al te graag uit het oog verliest dat de vergoedingen misschien hun oorsprong vinden in de leveringen, maar dat die leveringen op hun beurt geschieden in het kader van één rechtshandeling, namelijk het afsluiten van een abonnement tussen de betrokken maatschappij en de cliënt. Men kan zelfs de vraag stellen of er wel sprake is van "opeenvolgende leveringen", wanneer deze leveringen plaatsvinden binnen eenzelfde abonnement en dit zonder enige vorm van onderbreking? Er lijkt veeleer sprake te zijn van een continue levering of minstens een continu leveringsaanbod in het kader van de uitvoering door de verdeler van één schuld, namelijk zijn leveringsverbintenis.

Het past deze bijdrage af te sluiten met het nogmaals benadrukken van de harde kernen van artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek: (a) de bescherming van de termijnschuldenaar tegen het gevaar voor schuldaangroei en (b) het aanzetten tot zorgvuldigheid van de schuldeiser. In die gevallen waar de termijnschuldenaar kan geconfronteerd worden met een gevaar van schuldaangroei – en dit is het geval met leveringen van elektriciteit, water en gas – dient artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek dan ook toegepast.

Prof. dr. Sophie STIJS
Hoofddocent K.U.Brussel & K.U.Leuven
&

Prof. dr. Hendrik VUYE
Hoofddocent F.U.N.D.P. (Namur) & U.F.S.I.A. (Antwerpen)

84. Cass., 11 februari 1897, *Pas.*, 1897, I, 92.